

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ДОШКІЛЛЯ

Інна МАРТИНОВА,

вихователь-методист ЗДО № 4 «Казочка»

м. Ніжина

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-
КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ
ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ
В РІЗНИХ ВИДАХ ДИТЯЧОЇ
ПРАЦІ**

Постановка проблеми. Однією із важливих проблем сучасної педагогіки є пошук засобів, які сприятимуть більш ефективній соціалізації особистості, її гармонійного входження на всіх етапах її соціального розвитку. Одним із аспектів соціалізації особистості є формування комунікативних умінь. Комунікативні уміння передбачають уміння особистості чути свого партнера по спілкуванню, аргументовано висловлювати свою думку, відстоювати власну позицію, поважати погляди інших.

Загальновідомо, що уміння формуються в процесі певної діяльності. Якщо ми говоримо про сутність комунікативних умінь, то варто вказати на те, що вони формуються в процесі безпосереднього спілкування. Комунікативні уміння та навички є інтегрованою властивістю особистості, з допомогою якої вона входить у ситуацію спілкування, встановлює та підтримує стосунки, досягає поставленої мети. Особливого значення розвиток умінь комунікації набуває в період підготовки дитини до школи. Виховна робота з дошкільниками в дитячих садках спрямовується на забезпечення соціального розвитку дитини та формування соціальної компетентності як динамічної характеристики особистості.

В освітньому напрямі Базового компоненту дошкільної освіти в Україні «Дитина у соціумі» комунікативна компетентність розглядається як здатність дитини до спілкування з однолітками та дорослими в різних формах конструктивної взаємодії [1, с. 15]. Такі комунікативні характеристики набуваються дітьми в різних видах діяльності: мовленнєвій, ігровій, художньо-продуктивній, навчальній, трудовій тощо. Основою для того, щоб комунікативні уміння формувалися, є мовленнєва компетенція.

Успішна соціалізація дитини-дошкільника відбувається в різних видах діяльності (ігровій, пізнавальній, пошуковій, навчальній, комунікативній, трудовій тощо). Визначаючи в наданому переліку видів дитячої діяльності трудову, ми, на основі аналізу широкого кола праць науковців, визначаємо її значний потенціал щодо розвитку в дитини умінь соціальної комунікації. Цим і обумовлюється *актуальність даної статті*.

Мета статті: обґрунтувати педагогічні умови формування соціально-комунікативних умінь дітей передшкільного віку в різних видах дитячої праці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У дошкільній педагогіці окремі аспекти розвитку комунікативної сфери дітей старшого дошкільного віку в процесі їхньої соціалізації розглядали М. Айзенбарт, О. Артюхова, М. Вашуленко, О. Запорожець, Л. Калмикова, О. Кононко, С. Кулачківська, С. Курінна, С. Ладивір, Т. Поніманська, М. Михайленко,

Л. Боровцова, Є. Мішечкіна, Ю. Молчанова, І. Рогальська-Яблонська, Г. Цетліна та ін. Науковцями було розроблено цілу низку засобів і методів для ефективної соціалізації дітей дошкільного віку, у тому числі – стосовно формування соціально-комунікативних навичок.

Окремі аспекти проблеми соціалізації дітей на етапі передшкільного дитинства висвітлені у працях А. Богущ, Н. Гавриш, О. Ковшар, В. Кушнір, С. Матвієнко, Т. Пантюк, Т. Степанової, К. Суятинової, Т. Філімонової, О. Шадюк та інших дослідників.

Виклад основного матеріалу. Проблема соціального розвитку особистості та співіснування індивідів у соціумі є однією з найактуальніших у сучасній психолого-педагогічній науці. Соціалізація є двостороннім процесом взаємодії людини з соціальним середовищем. Пік соціалізації припадає на період передшкільного віку, коли малюк готується йти до школи. С. Матвієнко поділяє соціальне середовище на такі складові:

- макросередовище (суспільство, як соціально-політична та ідеологічна система);
- мезосередовище (соціальні особливості певного регіону);
- мікросередовище (сім'я, сусіди, однолітки) [3, с. 20].

Налагодження міжособистісної взаємодії є універсальним засобом існування соціальних систем. Для дослідження та вирішення нагальних проблем, які постають перед суспільством у ході взаємодії, слід детально розкрити сутність низки понять, які повною мірою характеризують процес формування соціально-комунікативних умінь особистості.

Передшкільний вік є періодом найбільш бурхливого соціального розвитку дошкільника. Це визначено тим, що дитина активно включається в різноманітні сфери суспільного життя. У передшкільному віці у дитини визначається природна потребу в налагодженні контактів для спілкування, діяльності з іншими людьми. Дитини 6-7 років продовжує вчитися орієнтуванню в людському оточенні, налагодженню контактів, визначенню адекватності соціальної поведінки. Майбутній першокласник виявляє інтерес до однолітків, спілкування з ними, спільної участі в іграх, інших видах діяльності.

Н. Гавриш та О. Рейпольська відзначають, що передшкільний вік є періодом становлення соціального «Я» дитини. Дошкільник активно взаємодіє з іншими людьми, прагне здобути новий досвід спілкування. Тобто цей вік характеризується процесом формування в дитини певної внутрішньої позиції, що викликає потребу зайняти нове місце у житті та бажання виконувати виключно нову суспільно важливу діяльність [5, с. 55].

Як один з основоположних чинників досягнення мети виховання особистості дитини науковцями завжди розглядалося залучення дітей дошкільного віку до посильної праці. Про це свідчать дослідження визначних науковців минулого та сучасності. У своєму дослідженні ми спираємося на класифікацію, надану Т. Поніманською щодо видів дитячої праці, якими є: самообслуговування, праця в природі, господарсько-побутова праця, ручна (художня) праця [4, с. 298]. Безперечно, праця є однією з найголовніших умов залучення дитини до соціального життя. У відповідності до сучасних підходів до виховання та розвитку дітей дошкільного віку, трудова діяльність дітей повинна мати розвивальне спрямування, сприяти набуттю дитиною особистісних компетенцій, соціального досвіду, формувати навички соціальної взаємодії та мовленнєво-комунікативні навички.

Численні дослідження науковців підтверджують, що участь у різноманітних видах праці має позитивний вплив на соціалізацію та розвиток мовлення дитини. Особливе значення при цьому має колективна праця, яка відіграє ключову роль у процесі формування соціально-комунікативних умінь дітей передшкільного віку.

На основі теоретичного аналізу проблеми, що досліджувалася, було розглянуто його основні теоретичні положення, проаналізовано основні наукові поняття й визначено необхідність перевірки здійснених нами важливих теоретичних висловів у практиці закладу дошкільної освіти. Задля цього було проведено констатувальний експеримент – розроблено критерії (мовленнєво-комунікативний, емоційний, поведінковий) та показники, дібрано адекватні методики їх дослідження та виявлено три рівні сформованості в них соціально-комунікативних умінь (високий, достатній, низький) [2].

З урахуванням стану практики ЗДО виявлено низку чинників впливу на ефективність процесу, на основі чого розроблено наступні педагогічні умови формування соціально-комунікативних умінь у дітей передшкільного віку в різних видах дитячої праці.

Перша педагогічна умова. *Готовність вихователів до формування соціально-комунікативних умінь у дітей передшкільного віку в різних видах дитячої праці.* Характеристику цієї педагогічної умови слід здійснювати з обґрунтування ключового поняття «готовність». Під ним у психологічному словнику визначається тлумачення як «настанова, спрямована на виконання якоїсь дії». Це передбачає наявність у людини необхідних знань, умінь та навичок, а також можливість уникнення протидії тих перешкод, які можуть виникнути у процесі дії, а також визначення для особистості певного сенсу в даній діяльності. Ми враховуємо в нашому дослідженні, що вихователь має чітко й професійно приймати оптимальні рішення за кожною із ситуацій, які складаються у педагогічному процесі. С. Курінна визначає три групи спеціальних компетенцій, які необхідні педагогу в роботі щодо соціалізації дітей: освітні, методичні та управлінсько-організаційні. Зазначимо, що вихователь сам має бути носієм мовної та мовленнєвої компетентностей та працювати над їхнім удосконаленням. Формами удосконалення готовності вихователя ЗДО до роботи щодо соціально-комунікативного розвитку дитини можна назвати: методичні семінари, тренінги, практикуми тощо.

Друга педагогічна умова. *Використання методів і технологій, спрямованих на соціально-комунікативний розвиток дитини.* Задля ефективного формування в дітей умінь соціальних комунікацій у сучасній практиці ЗДО використовується широке коло методів та технологій, у тому числі – у напрямі мовленнєво-комунікативного розвитку. До таких форм роботи відносяться спеціально дібрані мовленнєві та комунікативні вправи. Доцільними є технологія створення «Куточка емоцій», в якому будуть унаочнені емоційні стани людини. За їх допомоги діти будуть навчатися розпізнавати емоційні стани іншого та власні емоції та більш свідомо керувати ними у спільній діяльності.

Реалізація цієї педагогічної умови уможливорює запровадження на основі ігрової діяльності ряду технологій, зокрема: діалогові педагогічні, розвивальні, які класифікуються на: діалогові (бесіди, дискусії), ігрові (імітаційні, символічні, проблемно-ігрові, індивідуалізовані, дидактичні ігри), імітація (знаки і символи спілкування), моделювання (модель ситуації спілкування, своєї поведінки в конфлікті тощо) технології, а також технології ігрового типу. Практика сучасних закладів освіти визначає можливість застосування в роботі з дітьми так званих арттерапевтичних технологій. Наприклад, технологія комунікативного малювання (парного малюнка) з одного боку, має діагностичну спрямованість (дозволяє виділити лідерів, провідних і ведених), а з іншого боку, формує комунікативні навички (уміння домовитися, поступитися або, навпаки, відстояти свою думку).

Третя педагогічна умова. *Урахування соціалізуючого потенціалу колективної форми організації дитячої праці в набутті дітьми соціально-комунікативних умінь.* Серед форм організації дитячої праці особливе місце має колективна праця. Базовий компонент дошкільної освіти розглядає колективну взаємодію як один з показників соціальної компетентності, яка полягає в умінні спланувати та узгодити спільні дії в колективі, оцінити результат діяльності [1, с. 15]. Потреба дитини передшкільного віку в спілкуванні з однолітками виражена досить яскраво.

Колективна праця створює найбільш сприятливі умови для задоволення цих потреб дитини, сприяє формуванню соціальної компетентності. У ході виконання групових чи колективних завдань у дітей часто виникає бажання поділитися з однолітками своїми враженнями, досвідом та уміннями. Лише правильно організована колективна діяльність дітей у закладі допомагає дитині навчитися поважати своїх товаришів, враховувати їх інтереси, вболівати за кінцевий результат. Дослідниця Т. Поніманська визначає колективну

працю як різновид діяльності, який передбачає досягнення спільного результату через виконання дітьми у певній послідовності низки трудових дій [4, с. 234].

Зазначимо, що колективна діяльність дітей у ЗДО залежить від їх вікових особливостей та поділяється на декілька видів: праця поруч, загальна та спільна праця. Найбільший потенціал для розвитку соціально-комунікативних умінь дітей передшкільного віку має *спільна праця*, адже вона передбачає досягнення спільного результату – з попередньо визначеною метою, засобами, процедурою трудового процесу.

Висновок. Проблема соціалізації дітей включає такий аспект, як соціально-комунікативний розвиток. Велику увагу розвитку в дітей умінь і навичок соціального комунікування приділено в державному Стандарті та чинних програмах дошкільної освіти. Стосовно дитини передшкільного віку ця проблема є актуальною з огляду на підготовку дитини до школи. На основі теоретичного вивчення проблеми, її емпіричному вивченню у практиці ЗДО нами було розроблено та обґрунтовано три найбільш суттєві педагогічні умови формування соціально-комунікативних умінь у дітей передшкільного віку в різних видах дитячої праці. Їх коротку характеристику надано у цій статті. Подальші наукові розвідки пов'язані із перевіркою у практиці ЗДО запропонованих педагогічних умов формування соціально-комунікативних умінь у дітей передшкільного віку в різних видах дитячої праці.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>
2. Мартинова І.Е. Особливості формування соціально-комунікативних умінь дітей передшкільного віку у різних видах дитячої праці. Кваліфікаційна робота. Ніжин, 2023. 91 с.
3. Матвієнко С.І. Передшкільна освіта: теорія та практика: навч. посібн. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 183 с.
4. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. Навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 456 с.
5. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ : монографія / Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін.; за заг.ред. О. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 280 с.